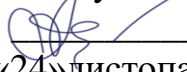

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедру
 Катерина ПЕТРОВСЬКА
«24» листопада 2024 р.

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота магістра

Виконаєць: здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої
освіти II курсу, групи м21СР-з
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма:
Соціальна робота. Поствоєнна
соціально-психологічна реабілітація

БРАТУСЬ Інна Сергіївна

Керівник:

к.пед.н., доцент Анастасія ПОПОВА

Рецензент:

к.пед.н., доц. Катерина ПЕТРОВСЬКА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ-ПОСЛУГ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ.....	7
1.1. Загальна характеристика поняття «внутрішньо переміщена особи», їхніх типових проблем і потреб.....	7
1.2. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб та його нормативне регулювання.....	12
1.3. Особливості організації системи соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб.....	16
Висновки до першого розділу.....	20
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ.....	24
2.1. Практико-методичне обґрунтування основних видів та способів надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам у системі соціальних служб.....	24
2.2. Аналіз та оцінка результатів ефективності надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам.....	28
2.3. Практичні рекомендації Центрам соціальних служб щодо покращення соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб.....	37
Висновки до другого розділу.....	40
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	54

ВСТУП

Актуальність дослідження системи соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні зумовлена сучасними викликами, що стоять перед українським суспільством. З початку військових дій на сході України та анексії Криму в 2014 році країна зіткнулася з масштабною кризою внутрішнього переміщення населення. Це призвело до формування нової соціальної групи, яка потребує комплексної підтримки від держави та громадянського суспільства. Внутрішньо переміщені особи стикаються з численними труднощами в процесі адаптації до нових умов життя, зокрема потребою у доступному житлі, медичних послугах, працевлаштуванні та психологічній підтримці. Створення ефективної системи соціального захисту для цієї вразливої категорії є вкрай важливим, адже їх інтеграція в нові громади впливає на стабільність та добробут українського суспільства загалом.

Питання міграційної політики та правового забезпечення ВПО знайшли своє відображення у працях таких науковців, як В. Андрєєва, О. Балакірєва, К. Батигін, Н. Болотіна, С. Булеца, А. Бурка, С. Вишновецька, С. Гайс, Гудвин Гілл, М. Кобець, О. Котляр, К. Крохмальова, О. Кульчицька, Т. Кульчицький, В. Кьолін, Я. Лазур, М. Меджул, Є. Микитенко, Е. Муні, П. Пилипенко та інші. Ці дослідники розглядають правовий статус ВПО, реалізацію їхніх прав та проблеми, з якими вони стикаються на різних рівнях.

Водночас, результати аналізу наукових праць демонструють, що питання забезпечення ефективного надання соціальних послуг для ВПО залишається відкритим. Соціальне обслуговування цієї категорії вимагає комплексного підходу, який включає житлові, медичні, освітні та психологічні аспекти. В умовах обмежених ресурсів та нестабільної економічної ситуації держава та інші суб'єкти соціальної політики стикаються з низкою проблем, що ускладнюють надання підтримки ВПО.

Недостатня координація між різними рівнями державних і громадських інституцій лише посилює ці труднощі та впливає на своєчасність та якість наданих послуг.

У міжнародному контексті Україна намагається відповідати стандартам ООН та інших міжнародних організацій щодо захисту прав людини. Проте, імплементація цих стандартів у національні умови зумовлює нові труднощі через правові, економічні та фінансові обмеження, що утруднюють забезпечення повноцінного соціального обслуговування ВПО.

Зважаючи на сучасні глобальні міграційні виклики, актуальність теми також полягає у необхідності адаптації системи соціального обслуговування до потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні. Успішна інтеграція ВПО сприятиме зниженню рівня соціального напруження, збереженню соціальної єдності та стабільності в суспільстві. Вивчення цих аспектів та оптимізація надання соціальних послуг для ВПО є не лише науковим завданням, але й важливим кроком для вдосконалення державної соціальної політики.

Необхідність розв'язання окреслених суперечностей, актуальність, доцільність й об'єктивна потреба запровадження надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним зумовили вибір теми магістерської роботи **«Система соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб в Україні»**.

Об'єкт дослідження – система соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Предмет дослідження – особливості організації системи соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб у системі Центрів соціальних служб в Україні.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості організації системи соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб в Україні і експериментально перевірити ефективність їх надання у системі Центрів

соціальних служб в Україні задля виявлення шляхів покращення та формулювання практичних рекомендацій.

Відповідно до мети, об'єкта та предмета дослідження визначені його **завдання:**

1. Схарактеризувати поняття «внутрішньо переміщена особа» та виявити їх типові проблеми і потреби.

2. Проаналізувати систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та її нормативне регулювання.

3. Визначити особливості організації системи соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб та обґрунтувати основні види та способи надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам у системі Центрів соціальних служб.

4. Експериментально перевірити ефективність надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам у системі Центрів соціальних служб в Україні.

5. Розробити практичні рекомендації місцевим Центрам соціальних служб щодо покращення соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб.

Гіпотеза дослідження: надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам буде ефективним за таких умов: врахована сукупність практико-методичних видів та способів надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам у системі Центрів соціальних служб; проаналізовані та враховані особливості соціальних проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні; розроблені практичні рекомендації місцевим Центрам соціальних служб щодо покращення соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання визначених завдань використано комплекс таких методів: *загальнонаукові* (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення, які використовувалися для

вивчення праці зарубіжних і вітчизняних науковців); *емпіричні* (спостереження, анкетування, тестування, бесіди та інтерв'ю з внутрішньо переміщеними особами); *експериментальні* (психолого-педагогічний експеримент констатувальний та формувальний, що дозволить перевірити ефективність запропонованих пропозицій); *статистичні* (обробка та узагальнення науково-теоретичних та дослідно-експериментальних даних (кількісний і якісний аналіз), які забезпечили можливість за здобутими результатами оцінити соціальну ефективність проведеного дослідження); *прогностичні* (для розроблення рекомендацій).

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 57 найменування, з них 3 – іноземними мовами) та додатків на 57 сторінках. Повний обсяг магістерської роботи становить 57 сторінок, основний зміст викладено на 45 сторінках. Робота містить 4 рисунки.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження проблеми соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб в Україні свідчить про досягнення мети й вирішення завдань наукового пошуку та дає підстави до таких висновків.

Проблема ефективної організації соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб в Україні становить значний інтерес для українських та зарубіжних дослідників, однак вона не була предметом системних наукових пошуків.

1. На основі вивчення наукових та нормативних джерел уточнено сутність поняття «внутрішньо переміщена особа»; визначено, що існують різні підходи до його розуміння, які базуються на міжнародних і національних правових нормах; проаналізовано ключові ознаки, що визначають цю категорію населення, зокрема вимушеність переміщення, збереження громадянства та перебування в межах країни. Виявлено, що внутрішньо переміщені особи стикаються з комплексом проблем, серед яких соціально-економічна дезадаптація, житлові труднощі, обмежений доступ до медичних, освітніх і соціальних послуг, а також психологічний стрес.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що поняття «внутрішньо переміщена особа» розуміється як правовий і соціальний статус громадян, які через зовнішні обставини були змушені покинути свої місця постійного проживання, але залишаються в межах країни, потребуючи комплексної підтримки для соціальної адаптації та інтеграції.

2. Проаналізовано систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні та її нормативне регулювання. Система базується на Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та низці постанов Кабінету Міністрів України, які

визначають порядок надання матеріальної допомоги, пільг, доступу до освіти, охорони здоров'я та працевлаштування. Зокрема, законодавство гарантує право ВПО на адресну допомогу для покриття витрат на житло та житлово-комунальні послуги, доступ до медичних послуг і освітніх установ, а також сприяння у працевлаштуванні, включаючи програми перекваліфікації та підтримки підприємницької діяльності.

Водночас виявлено низку недоліків, що ускладнюють реалізацію соціального захисту ВПО на практиці. Серед основних проблем — недостатнє фінансування державних програм, складність процедур оформлення соціальних виплат і допомоги, а також недосконалість механізмів координації між органами влади. Ці фактори часто стають перешкодою для реалізації прав ВПО, обмежуючи їхню інтеграцію у місцеві громади та доступ до соціальних послуг. Подальший розвиток системи соціального захисту ВПО потребує вдосконалення процедур, збільшення фінансових ресурсів, підвищення ефективності координації між різними інституціями та активної інформаційної підтримки ВПО для забезпечення їхніх прав і потреб.

3. Визначено особливості організації системи соціального обслуговування внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні. Основними установами, які забезпечують надання соціальних послуг ВПО, є Центри соціальних служб, служби зайнятості та управління соціального захисту населення. Ці інституції здійснюють координацію та реалізацію заходів, спрямованих на задоволення основних потреб ВПО, враховуючи їх специфічний статус та умови проживання.

Обґрунтовано, що основними видами соціальних послуг є консультаційна допомога, матеріальна підтримка, сприяння у працевлаштуванні, психологічна підтримка, а також допомога в адаптації та інтеграції в нові громади. Ефективність надання цих послуг значною мірою залежить від рівня професійної підготовки фахівців, які забезпечують їх

надання, налагодженої міжвідомчої співпраці та доступності інформації для ВПО. Забезпечення високих стандартів у роботі з ВПО вимагає постійного підвищення кваліфікації працівників, розширення координації між установами та впровадження сучасних інформаційних технологій для покращення доступу до послуг.

4. Експериментальна перевірка ефективності надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам (ВПО) у системі Центрів соціальних служб в Україні проводилася на підставі звітів та соціальних досліджень державних та міжнародних організацій, а також шляхом опитування представників цієї категорії. Оцінка ефективності підтвердила, що Центри соціальних служб відіграють важливу роль у забезпеченні потреб ВПО, особливо в умовах обмежених ресурсів. Відзначено позитивний вплив спеціалізованих програм на психосоціальну адаптацію та працевлаштування ВПО. Проте рівень задоволеності послугами залежить від регіону, доступності інформації та професійної підготовки персоналу.

Результати опитування демонструють, що, попри наявність базового рівня соціального обслуговування, значна частина ВПО стикається з проблемами доступності, ефективності та якості послуг. Для підвищення рівня задоволеності було запропоновано вдосконалити інформування, спростити процедури, підвищити кваліфікацію працівників соціальних служб та залучити додаткові ресурси для фінансування програм підтримки. Це дозволить створити більш гнучку й ефективну систему інтеграції ВПО в українське суспільство.

5. Враховуючи потреби і проблеми ВПО нами розроблено практичні рекомендації місцевим Центрам соціальних служб щодо покращення обслуговування ВПО. У рекомендаціях запропоновано алгоритм роботи з ВПО, який включає діагностику потреб, розробку індивідуальних програм підтримки, забезпечення міжвідомчої співпраці, регулярну оцінку ефективності послуг. Рекомендовано впровадження електронних платформ

для автоматизації процесу обліку та обслуговування ВПО; організацію тренінгів для підвищення кваліфікації фахівців, зокрема у сфері психологічної підтримки, міжкультурної комунікації. посилення співпраці з громадськими організаціями для забезпечення додаткових ресурсів та інструментів підтримки; проведення регулярного моніторингу задоволеності послугами через опитування ВПО.

Виконання вищезазначених завдань дає змогу говорити про успішне виконання магістерського дослідження, теоретичну та практичну базу якого можна використовувати при подальшому вивченні системи соціального обслуговування ВПО.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів цієї проблеми. Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на вивчення особливостей потреб та проблем, з якими стикаються ВПО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В Україні презентували результати першого з початку повномасштабної війни дослідження психологічного стану населення. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/uk/v-ukraini-prezentuvali-rezultati-pershogo-z-pochatku-povnomasshtabnoi-vijni-doslidzhennja-psihologichnogo-stanu-naselennja--> (дата звернення: 19.11.2024).
2. Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах : навч. посіб. для студ. і магістрів спец. «Соц. робота» і «Соц. педагогіка». Полтава: ПНПУ, 2017. 100 с.
3. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам. : Постанова Каб. Міністрів України від 20.03.2022 № 332 : станом на 25 вер. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п#Text> (дата звернення: 19.11.2024).
4. Журавльова Г. С. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: міжнародний досвід та Україна. Часопис Київського університету права. 2016. № 4. С. 52–56.
5. Кассас К. Реалізація внутрішньо переміщеними особами своїх прав і свобод / Актуальні проблеми суспільно-політичних наук : зб. матеріалів наук. конф. Вінниця, 2018. 377 с.
6. Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/GPU_krainian.pdf.
7. Козинець І. Г., Шестак Л. В. Міжнародні стандарти захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам. Молодий вчений. 2014. № 12 (15). С. 258–262.
8. Крахмальова К. О. Стан досліджень статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні. Часопис Київського університету права. Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право. 2015. С. 142–145.

9. Кульчицький Т. Р. Особливості регулювання правових проблем соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2018. Вип. 46. С. 133–145.
10. Кульчицький Т. Р. Поняття та ознаки внутрішньо переміщених осіб в Україні. Адміністративне право і процес. 2017. № 1 (19). С. 51–57.
11. Кульчицький Т. Р. Права зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб у сфері пенсійного забезпечення в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. 2018. Вип. 51. Т. 1. С. 142–147.
12. Кульчицький Т. Р. Судовий захист прав внутрішньо переміщених осіб у правовідносинах соціального захисту. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2021. № 3. С. 167–171.
13. Кульчицький Т. Р. Юридичні гарантії прав внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правовий аналіз. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2019. № 6. С. 195–200.
14. Литва Л., Козачкова А., Покусай В. Формування стратегічних напрямів політики у сфері забезпечення житлом вимушено переміщених осіб. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2022. С. 32–3
15. Литва Л. Забезпечення впровадження соціально-реабілітаційних практик для створення середовища відновлення в діяльності територіальних громад. Сучасні теорія і практика соціальної реабілітації : монографія. О. В. Чуйко, А. В. Кунцевська, Л. А. Литва, О. М. Тохтамиш та ін. ; за ред. О. В. Чуйко. – К. : ВПЦ "Київський університет". 2021. – С. 199–227.
16. Мазіна Н. Е. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: підходи до виміру. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2016. Вип. 12. С. 131–138.
17. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2015. 244 с.

18. Максимовська Н. О. Соціальна робота з інтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціокультурне середовище. «SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи». 2018. № 7. С. 64–66.
19. Малиха М. І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. Науково-теоретичний альманах «Грані». 2015. Т. 18. № 8. С. 6–11.
20. Міністерство соціальної політики України. Внутрішньо переміщені особи - Міністерство соціальної політики України. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 19.11.2024).
21. Новікова О. Ф., Амоша О. І., Антонюк В. П. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху : монографія : НАН України, Ін-т економіки пром-сті. 2016. С. 235–349.’
22. Організація об'єднаних націй в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk> (дата звернення: 19.11.2024).
23. Петренко О. Психологічна підтримка внутрішньо переміщених осіб: проблеми та шляхи вирішення. Науковий вісник Національного університету «Києво-Могилянська академія». Психологія, 2020.
24. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI : станом на 28 черв. 2024 р. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#n85> (дата звернення: 19.11.2024).
25. Проблеми та стан сфери соціальних послуг в Україні: ЛЗІ провела презентацію дослідження. *Лабораторія законодавчих ініціатив | Провідний аналітичний центр України*. URL: <https://parlament.org.ua/news/problemu-ta-stan-sfery-soczialnyh-poslug-v-ukrayini-lzi-provela-prezentacziyu-doslidzhennya/> (дата звернення: 19.11.2024).

26. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII: станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

27. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам : Постанова Каб. Міністрів України від 05.11.2014 № 637 : станом на 29 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-п#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

28. Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми “єПідтримка” : Розпорядження Каб. Міністрів України від 06.03.2022 № 204-р. станом на 11 бер. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-р#n9> (дата звернення: 19.11.2024).

29. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб : Постанова Каб. Міністрів України від 19.03.2022 № 333 : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-п#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

30. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : Постанова Каб. Міністрів України від 20.03.2022 № 331 : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-п#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

31. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг. Україні : Постанова Каб. Міністрів України від 01.10.2014 № 505 : станом на 22 бер. 2022 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-п#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

32. Про облік внутрішньо переміщених осіб. Україні : Постанова Каб. Міністрів України від 16.04.2022 № 457 : станом на 25 вер. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-п#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

33. Про Порядок відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС» : Постанова Каб. Міністрів України від 16.12.1992 № 706 : станом на 07 січ. 2014 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-92-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.12.2024).

34. Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Україні : Постанова Каб. Міністрів України від 01.10.2014 № 509 : станом на 10 сер. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022-п#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

35. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» : Закон України від 28.02. 1991 № 796-ХІІІ : станом на 3 квіт. 2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text> (дата звернення 19.11.2024)

36. Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року : Розпорядження Каб. Міністрів України від 06.03.2022 15.11.2017 № 909-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-2017-%D1%80> (дата звернення 19.11.2024).

37. Проценко О. О. Внутрішньо переміщені особи як категорія теоретизування та соціальної практики. Грані. Том 21. № 4. 2018. С. 47–55.

38. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери.

Мельник Л. А. та ін. ; за ред. Волинець Л. С. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.

39. Путінцев А., Пащенко Ю. Адаптація внутрішньо переміщених осіб в регіонах України: сутність, поняття, підходи. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 9. С. 110–121.

40. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. Український соціум. 2015. № 2 (53).

41. Синковець Н. І. Аналіз основних теорій міжнародної міграції в сучасному економічному просторі. Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». 2016. № 7. С. 1–19.

42. Сірант М. М. Біженці та внутрішньо переміщені особи: співвідношення понять. Митна справа. 2015. № 2(2.2). С. 154–159.

43. Соціальні видатки: що і чому фінансує держава у 2023 році. *VoxUkraine / «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну.* URL: <https://voxukraine.org/sotsialni-vydatky-shho-i-chomu-finansuye-derzhava-u-2023-rotsi> (дата звернення: 19.11.2024).

44. Старинська Т. Проблеми операціоналізації понять у контексті дослідження міграції населення. Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. 2010. № 3. С. 108–116.

45. Субботіна О. О. Адаптація та інтеграція внутрішньо переміщених осіб в сучасній Україні. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». 2016.

46. Товариство Червоного Хреста України. URL: <https://redcross.org.ua/> (дата звернення: 19.11.2024).

47. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал СДПУ імені А. С. Макаренка.* 2015. №8 (52). С. 434–446.